

مجلات هسته خارجی در رشته روانشناسی تربیتی

اثر: رؤیا مقصودی دریه*

(ص ۵۷ تا ۶۶)

چکیده

هدف این مقاله مشخص نمودن مجلات هسته در زمینه روانشناسی تربیتی با استفاده از قانون برادفورد است. برای این منظور ۷۰ عنوان پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی سالهای ۱۳۷۲-۱۳۷۶ در دو دانشگاه شیراز و شهید چمران اهواز مطالعه شده و نتایج حاصله با مجلات مطرح شده در *JCR* مقایسه و مجلاتی که بیشترین استنادها را داشته‌اند، معرفی شده است.

واژه‌های کلیدی: کتابسنجی، مجلات هسته، روانشناسی تربیتی، گزارشهای استنادی، کاربرد قانون برادفورد.

مقدمه

انتخاب مجلات به عنوان یکی از اساسی‌ترین و مفیدترین منابع اطلاعاتی در جهت رفع نیازهای تحقیقاتی در کتابخانه‌ها، خصوصاً کتابخانه‌های دانشگاهی است. با توجه به افزایش سالانه اشتراک مجلات از سویی و کمبود بودجه کتابخانه‌ها از سوی دیگر، همواره به عنوان یک مشکل عمده در بخش مجموعه‌سازی هر کتابخانه‌ای مطرح است. با توجه به اینکه خرید مجلات در کتابخانه‌ها به صورت اشتراک سالانه انجام می‌شود انتخاب اشتباه یک عنوان منجر به حذف عنوانهای دیگر خواهد شد. از این رو، تصمیم‌گیری برای اشتراک هر عنوان باید با مطالعه دقیق و براساس نیازهای واقعی جامعه استفاده‌کننده آن

* عضو هیأت علمی کتابخانه منطقه‌ای علوم و تکنولوژی شیراز

کتابخانه صورت گیرد. یکی از راههای عینی و علمی تعیین مجلات اساسی و پراستفاده در هر زمینه موضوعی، استفاده از قانون برادفورد است. براساس این قانون، برادفورد محاسبه کرده که تعداد نسبتاً کمی از مجلات درصد بالایی از مقالات هم موضوع را منتشر می‌کنند که آنها را مجلات هسته می‌نامد.

در این مقاله سعی شده با استفاده از قانون برادفورد مجلات هسته در زمینه روانشناسی تربیتی در دانشگاه شیراز و شهید چمران اهواز تعیین و ضمن مقایسه آنها با مجلات موجود در *JCR* مهمترین مجلات در این زمینه موضوعی مشخص و ارائه شود.

JCR یا (گزارشهای استنادی مجله) یک ابزار اساسی، جامع و منحصر بفرد جهت ارزیابی مجلات است. در واقع *JCR* یکی از نادرترین منابعی است که اطلاعات ارزشمندی، در ارتباط با استنادهای انجام گرفته از مجلات را در اختیار محققان قرار می‌دهد. این منبع بیش از ۷۰۰۰ مجله علمی و تحقیقی را در تمامی زمینه‌های علوم، تکنولوژی، و علوم اجتماعی در سرتاسر جهان دربردارد. از جمله مسائل مطرح شده در این منبع ارائه مجلات هسته در زمینه موضوعی است که می‌تواند در تحقیقات استنادی مورد استفاده فراوان قرار گیرد.

هدف تحقیق

آزمایش قانون برادفورد به منظور تعیین و معرفی پراستفاده‌ترین و پراهمیت‌ترین مجلات در موضوع روانشناسی تربیتی در دو دانشگاه شیراز و شهید چمران اهواز است.

جامعه پژوهش

از بررسی مآخذ ۷۰ عنوان پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی دانشگاه‌های اهواز و شیراز در بین سالهای ۱۳۷۲-۱۳۷۶ که در کتابخانه‌های مربوطه موجود بوده‌اند در مجموع تعداد ۵۴۵۳ استناد استخراج شد، که تعداد

۲۸۱۷ استناد مربوط به مجلات خارجی در این دو دانشگاه، جامعه پژوهش این تحقیق را تشکیل می دهند. از این تعداد، دانشگاه شیراز ۱۲۹۱ استناد و دانشگاه اهواز ۱۵۲۶ استناد را دارا بوده اند.

آزمایش قانون برادفورد به منظور تعیین مجلات هسته

برای مشخص نمودن مجلات هسته از قانون برادفورد که به انتخاب عناوین مجلات براساس شمارش تعداد استنادها به مجلات می پردازد، استفاده شده است. برادفورد در جریان مطالعات و بررسیهای خود با استفاده از قوانین ریاضی به این نکته اشاره می نماید که درصد ناچیزی از مجلات بیشترین مقالات مهم در یک حوزه موضوعی را منتشر می کنند. وی معتقد است که معمولاً مجلات در یک محدوده موضوعی به چند گروه عمده تقسیم بندی می گردند که هر گروه شامل نسبت مساوی از مقالات مورد نیاز محققین هستند.

تعیین مجلات هسته در پایان نامه های دانشگاه شیراز

مجلات خارجی استفاده شده در منابع پایان نامه های مورد بررسی دانشگاه شیراز ۲۷۸ عنوان بوده، که میزان استناد به آنها متفاوت است. برای مشخص نمودن قانون برادفورد در مورد این مجلات و مشخص نمودن مجلات هسته، ابتدا مجلات به ترتیب میزان استنادها از زیاد به کم مرتب شد و تعداد کل استنادها مشخص، و سپس گروه بندی انجام گرفت. داده های گردآوری شده در جدول (۱) ارائه شده است.

این گروه بندی داده ها را به ۳ دسته تقسیم نمود، و ضریب برادفورد برابر با ۴/۲ محاسبه گردید. نتایج به دست آمده در جدول (۲) به نمایش گذاشته شده است.

تعداد دستجات K	تعداد استنادها در مناطق A	فراوانی تجمعی کلی استنادها	فراوانی تجمعی مجلات	کل استنادها J.A	تعداد استنادها A	تعداد مجله J
J ₁ =۶		۹۶	۱	۹۶	۹۶	۱
		۱۸۵	۲	۱۸۹	۸۹	۱
	۴۲۰	۲۷۱	۳	۱۸۶	۸۶	۱
		۳۳۱	۴	۶۰	۶۰	۱
		۳۸۰	۵	۴۹	۴۹	۱
		۵۰۰	۸	۴۰	۱۲۰	۳
J ₂ =۳۵		۵۷۵	۱۱	۲۵	۷۵	۳
		۶۵۱	۱۵	۱۹	۷۶	۴
	۴۶۶	۷۱۶	۲۰	۱۳	۶۵	۵
		۷۹۶	۲۸	۱۰	۸۰	۸
		۸۸۰	۴۰	۱۲	۸۴	۷
		۹۴۶	۵۱	۱۱	۶۶	۶
J ₃ =۲۳۷		۱۰۱۰	۶۷	۱۶	۶۴	۴
	۴۰۵	۱۰۶۱	۸۴	۱۷	۵۱	۳
		۱۱۳۳	۱۲۰	۳۶	۷۲	۲
		۱۲۹۱	۲۷۸	۱۵۸	۱۵۸	۱
		-	-	ΣJ=۲۷۸	-	ΣJ.A=۱۲۹۱
ΣJ=۲۷۸	ΣA=۱۲۹۱	-	-	-	-	ΣJ=۲۷۸

جدول (۱): تعیین مجلات هسته بر روی استنادهای مقالات خارجی

پایان نامه‌های مورد بررسی دانشگاه شیراز

ضریب برادفورد b_k	تعداد مجلات J	تعداد کل استنادها $J.A$	ردیف
-	۶	۴۲۰	۱
۵/۸	۳۵	۴۶۶	۲
۶/۸	۲۳۷	۴۰۵	۳
$\sum b_k = ۱۲۹۱$	$\sum J = ۲۷۸$	$\sum J.A = ۱۲۹۱$	جمع

جدول (۲): گروه‌بندی استنادها به مقالات خارجی در پایان‌نامه‌های مورد بررسی دانشگاه شیراز به منظور تعیین ضریب (عدد ثابت) برادفورد

$$b_k = \frac{\sum b_k}{K} = \frac{۱۲/۶}{۳} = ۴/۲$$

عدد ثابت برادفورد

از جدول بالا مشاهده می‌گردد که مجلات هسته خارجی دانشگاه شیراز در
مآخذ پایان‌نامه‌های مورد بررسی ۶ عنوان مجله بوده‌اند که عبارتند از:

عنوان	تعداد استناد
1. <i>Psychological Report</i>	۹۶
2. <i>Journal of Personality & Social Psychology</i>	۸۹
3. <i>Journal of Applied Psychology</i>	۸۶
4. <i>Journal of Consulting & Clinical Psychology</i>	۶۰
5. <i>Journal of Cross-Cultural Psychology</i>	۴۹
6. <i>Child Development</i>	۴۰

تعیین مجلات هسته در پایان‌نامه‌های دانشگاه شهید چمران اهواز
مجلات خارجی استفاده شده در منابع پایان‌نامه‌های مورد بررسی دانشگاه
اهواز ۳۲۸ عنوان بوده، که میزان استناد به آنها متفاوت است. برای سنجش قانون

برادفورد درباره این مجلات و تعیین مجلات هسته، ابتدا مجلات به ترتیب میزان استنادها از زیاد به کم مرتب شده و تعداد کل استنادها مشخص، و سپس گروه‌بندی انجام گرفت. داده‌های گردآوری شده در جدول (۳) تنظیم شده است.

تعداد دستجات K	تعداد استنادها در مناطق A	فراوانی نسبی کل استنادها	فراوانی نسبی تعداد مجلات	کل استنادها J.A	تعداد استنادها A	تعداد مجله J
J ₁ =۶		۱۹۸	۱	۱۹۸	۱۹۸	۱
		۳۰۱	۲	۱۰۳	۱۰۳	۱
	۵۰۶	۳۸۶	۳	۸۵	۸۵	۱
		۴۳۰	۴	۴۴	۴۴	۱
		۵۰۶	۶	۳۸	۷۶	۲
J ₂ =۴۲		۶۰۲	۹	۳۲	۹۶	۳
		۶۷۷	۱۲	۲۵	۷۵	۳
		۷۵۳	۱۶	۱۹	۷۶	۴
	۵۳۶	۸۰۵	۲۰	۱۳	۵۲	۴
		۸۶۵	۲۵	۱۲	۶۰	۵
		۹۳۷	۳۳	۹	۷۲	۸
		۱۰۴۲	۴۸	۱۵	۱۰۵	۷
J ₃ =۲۸۰		۱۱۰۲	۶۰	۱۲	۶۰	۱۲
		۱۱۶۶	۷۶	۱۶	۶۴	۱۶
	۴۴۸	۱۲۴۷	۱۰۳	۲۷	۸۱	۳
		۱۳۵۵	۱۵۷	۵۴	۱۰۸	۲
		۱۵۲۶	۳۲۸	۱۷۱	۱۷۱	۱
ΣJ=۳۲۸	ΣA=۱۵۲۶	-	ΣJ.A=۱۵۲۶	-	-	-

جدول (۳): تعیین مجلات هسته براساس استنادهای مقالات خارجی
پایان‌نامه‌های مورد بررسی دانشگاه شهید چمران اهواز

این گروه‌بندی داده‌ها را به ۳ دسته تقسیم نمود، و ضریب برادفورد برابر با ۴/۶ محاسبه گردید. نتایج به دست آمده در جدول (۴) ارائه شده است.

ردیف	تعداد کل استادها/ل	تعداد مجلات ل	ضریب برادفورد h_k
۱	۵۰۶	۶	-
۲	۵۳۶	۴۲	۷
۳	۴۸۴	۲۸۰	۶/۷
جمع	$\sum J_A = ۱۵۲۶$	$\sum J = ۳۲۸$	$\sum b_k = ۱۳/۷$

جدول (۴): گروه‌بندی استنادها به مقالات خارجی در پایان‌نامه‌های مورد بررسی دانشگاه شهید چمران اهواز به منظور تعیین ضریب (عدد ثابت) برادفورد

$$b_k = \frac{\sum b_k}{K} = \frac{۱۴/۷}{۳} = ۴/۹ \quad \text{عدد ثابت برادفورد}$$

از جدول بالا مشاهده می‌گردد که مجلات هسته خارجی دانشگاه شهید چمران اهواز در مآخذ پایان‌نامه‌های مورد بررسی ۶ عنوان مجله بوده‌اند که عبارتند از:

عنوان	تعداد استناد
1. <i>Journal of Personality & Social Psychology</i>	۱۹۸
2. <i>Child Development</i>	۱۰۳
3. <i>Journal of Educational Psychology</i>	۸۵
4. <i>Development Psychology</i>	۴۴
5. <i>Journal of Abnormal & Social Psychology</i>	۳۸
6. <i>Journal of Applied Psychology</i>	۳۲

از مقایسه مجلات هسته هر دو دانشگاه مشاهده می‌گردد که ۳ عنوان مجله *Personality & Social Psychology*, *Child Development*, *Journal of Applied Psychology*

در میان مجلات هر دو دانشگاه جزوه مجلات هسته مشترک محسوب گردیده، و این مطلب می تواند نشان دهنده اهمیت این سه مجله در میان سایر مجلات هسته باشد.

مقایسه مجلات JCR با نتایج حاصله از دو دانشگاه مورد بررسی

مجلات موجود در JCR در رشته روانشناسی تعداد ۴۲۷ عنوان است که این عنوانها به ترتیب میزان استناد به آنها مرتب شده است. از بین ۴۲۷ عنوان مجله ۲۵ عنوان پراستنادترین مجلات به همراه تعداد استناد به آنها در جدول مشخص شده است.

از بررسی نتایج مجلات هسته در دانشگاههای شیراز و شهید چمران اهواز مشخص گردید که سه عنوان مجله *Journal of Personality & Social Psychology*، *Child Development*، *Journal of Applied Psychology* در هر دو دانشگاه در ردیف مجلات هسته قرار گرفته اند. از بررسی این عناوین با لیست مجلات موجود در JCR مشاهده می گردد که در بین ۴۲۷ مجله موجود در JCR عنوان *Journal of Personality & Social Psychology* با ۱۹۷۲۶ استناد در رتبه اول قرار دارد و در دانشگاه اهواز نیز رتبه اول، و در دانشگاه شیراز رتبه دوم را دارا شده است و این نشان دهنده جایگاه خاص این مجله، در رشته مورد نظر است. عنوان بعدی *Child Development* است که در دانشگاه اهواز در رتبه دوم و در دانشگاه شیراز در رتبه ششم و در لیست مجلات JCR در رتبه پنجم قرار گرفته است. عنوان بعدی مجله *Journal of Applied Psychology* است که در دانشگاه اهواز در رتبه ششم، در دانشگاه شیراز رتبه سوم و در لیست مجلات JCR در رتبه چهاردهم قرار گرفته است. همانگونه که ملاحظه می گردد علاوه بر پر استفاده بودن این مجلات در دو دانشگاه مورد بررسی در لیست مجلات موجود در JCR نیز جزوه پراستنادترین مجلات محسوب گردیده اند.

همچنین با مشاهده سایر عناوین مجلات هسته در دو دانشگاه مشخص می شود که حداقل ۲ عنوان دیگر از مجلات هسته هر دو دانشگاه، در بین ۲۵ عنوان مجله پراستنادی هستند که در جدول (۵) آمده اند.

ردیف	عنوان	تعداد استناد
۱	Journal of Personality & Social Psychology	۱۹۷۲۶
۲	Psychological Bulletin	۱۲۶۴۶
۳	Journal of Consulting & Clinical Psychology	۱۰۹۲۷
۴	Psychological Review	۱۰۳۶۳
۵	Child Development	۱۰۱۷۷
۶	Psychological & Behavior	۸۶۶۷
۷	AMERICAN Psychologist	۸۵۱۰
۸	Journal of the AMERICAN Academy of Child & Adolescent Psychiatry	۷۵۹۸
۹	Journal of Clinical Psychiatry	۷۲۴۹
۱۰	Journal of Abnormal Psychology	۶۷۹۳
۱۱	Psychological Medicine	۶۱۳۹
۱۲	Neuropsychologia	۶۰۶۷
۱۳	Developmental Psychology	۵۷۷۴
۱۴	Journal of Applied Psychology	۵۵۵۷
۱۵	Journal of Experimental Psychology-Human- Perception & Performance	۵۳۳۵
۱۶	Journal of Experimental Psychology-Learning Memory & Cognition	۴۹۷۴
۱۷	Perception & Psychophysics	۴۶۶۷
۱۸	Psychosomatic Medicine	۴۰۸۹
۱۹	Psychophysiology	۳۹۸۲
۲۰	Psychological Reports	۳۵۶۲
۲۱	Journal of Child Psychology & Psychiatry & Applied Disciplines	۳۵۰۲
۲۲	Behaviour Reseach & Therapy	۳۴۰۴
۲۳	Memory & Cognition	۳۱۶۲
۲۴	Journal of Educational Psychology	۳۱۱۷
۲۵	Perceptual & Motor Skills	۲۹۶۸

جدول (۵): لیست مجلات موجود در JCR بر حسب نظم نزولی تعداد استناد به آنها

نتیجه گیری

انتخاب عناوین مجلات از جمله مسائل مهم و بنیانی در هر کتابخانه‌ای است. لزوم انتخاب منابع معتبر و مناسب با توجه به میزان بودجه کتابخانه و جامعه استفاده کننده امری بدیهی است. از جمله راههای انتخاب مجلات، استفاده از قانون برادفورد و محک زدن این قانون در یک زمینه موضوعی خاص در محیطهای گوناگون است، و نهایتاً این مسئله که آیا در محیطهای گوناگون نتایج حاصله تا چه حد همپوشانی داشته‌اند. در این بررسی چنانچه ملاحظه گردید در دو دانشگاه نتایج حاصله حداقل در سه عنوان همپوشانی داشته‌اند و همچنین مجلات موجود در JCR این نتایج را تأیید می‌کند و می‌توان چنین نتیجه گرفت که این عناوین در بین سایر مجلات این رشته از اهمیت نسبی بالاتری برخوردار هستند و از طرف دیگر اینکه این شیوه می‌تواند به عنوان یکی از راههای مناسب، جهت انتخاب مجلات در کتابخانه‌ها و بخصوص کتابخانه‌های دانشگاهی قرار گیرد.

منابع

۱. امیرحسینی، مازیار. ۱۳۷۱. کتابسنجی و اطلاع‌سنجی. فصلنامه کتاب ۳ (۴-۱): ۱۸۳-۲۰۹.
۲. عصاره، فریده. ۱۳۷۶. کتابسنجی. مجله علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز، شماره سوم سال چهارم (۳ و ۴): ۶۳-۷۴.
۳. محسنی، حمید. مدیریت مجلات. تهران: نشر کتابدار، ۱۳۷۸.
۴. میرشمسی، شهرزاد. ۱۳۶۹. قانون برادفورد و کتابسنجی. فصلنامه کتاب ۱ (۲ و ۳ و ۴): ۲۹۰-۳۲۴.
۵. هویدا، علیرضا. ۱۳۷۸. آمار و روشهای کمی در کتابداری و اطلاع‌رسانی. سمت.

6. Bradford, Samuel Clement. 1948. Documentation. London: Crosby Lockwood & Son Ltd.